

терпілої особи, завдання каліцтва, що поєднувалося з вигнанням за межі міста, та смертна кара.

Список використаних джерел:

1. Акты, относящиеся к истории Западной России : в 5 т. – СПб., 1846. Т. 1. (1340–1506 гг.). – 1506 с.
2. Акты, относящиеся к истории Западной России : в 5 т. – СПб., 1848. Т. 2. (1506–1544 гг.). – 405 с.
3. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса, 2002. – Т. 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 року. – 464 с.
4. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. С. В. Ківалова та ін. – Одеса, 2003. – Т. 2. Статут Великого князівства Литовського 1566 року. – 558 с.
5. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. С. В. Ківалова та ін. – Одеса, 2004. – Т. 3. Кн. 2. Статут Великого князівства Литовського 1588 року. – 566 с.

И. Мацелюх, канд. юрид. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

СИСТЕМА НАКАЗАНИЙ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ВЕРЫ, СЕМЬИ И МОРАЛИ В ИСТОЧНИКАХ ПРАВА ВЕЛИКОГО КНЯЖЕСТВА ЛИТОВСКОГО И РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ

Публикация посвящена анализу юридической ответственности, которая закреплена в источниках права Великого княжества Литовского и Речи Посполитой и устанавливалась за совершение преступлений против христианской веры, семьи и нравственности. Высказана авторская стратификация системы наказаний изучаемой эпохи.

Ключевые слова: наказание, Великое княжество Литовское, Речь Посполитая, источники права.

I. Matselyukh, Candidate of Law Science, Docent

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE SYSTEM OF PUNISHMENT FOR CRIME AGAINST CHURCH, FAMILY AND MORALS IN SOURCES OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIAN AND POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH

The publication is devoted to the analysis of legal responsibility enshrined in the sources of the right of the Grand Duchy of Lithuania and Polish-Lithuanian Commonwealth, established for the commission of crimes against the Christian faith, family and morals. The author's stratification of the punishment system of the studied epoch is stated.

Key words: punishment, the Grand Duchy of Lithuania, Polish-Lithuanian Commonwealth, sources of law.

УДК 347.611

Л. Радченко, канд. юрид. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЇ "СІМ'Я" У ПРАВІ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Розглянуто порівняльно-правові засади визначення поняття та ознак категорії "сім'я" у правовій доктрині та за законодавством України і Республіки Польща, аналіз підходів судової практики щодо застосування норм сімейного законодавства. Із позиції юридичної доктрини досліджено положення нормативно-правових актів у сфері сімейних відносин в Україні та окремих зарубіжних державах, визначено загальні тенденції та перспективи правового регулювання шлюбно-сімейних відносин у законодавстві України.

Ключові слова: сім'я, шлюб, шлюбні відносини, родина, член сім'ї, міжнародне сімейне право, спільне проживання, сімейний союз.

Вступ. Основою сімейного права, як із позиції практики, так і теорії завжди була і залишається сім'я. Сім'я є тим стержнем, навколо якого будуються різні види суспільних відносин, зокрема сімейні. Проте наповнення категорії сім'ї останнім часом певною мірою набуває суттєвих змін, що зумовлює відповідні зміни у законодавстві. Як справедливо зазначає у своїй праці В.І. Труба, зміни, що відбуваються у соціально-правовому житті, зумовлюють зміни законодавчого матеріалу. Змінюється правова регламентація суб'єктного складу сімейних правовідносин, змісту суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників сімейних правовідносин, що вимагає наукового осмислення та обґрунтування подальшого розвитку [1, с. 313].

Із погляду соціології, сучасна сім'я із соціального інституту трансформується в малу соціальну групу. Одночасно сім'я втрачає певну залежність і набуває приватності, також стають ширшими її межі. Безумовно, що на процеси такої трансформації впливають різні аспекти і нові погляди, спектр яких досить широкий; починаючи від економіко-споживацького до сім'ї, державної підконтрольності і до сприйняття найголовніших сучасних

6. Архив Юго-Западной России : в 35 т. – К., 1904. – Т. 10. Ч. 1. Акты, относящиеся к истории православной церкви в Галиции и извлеченные из львовских архивов (1423–1417 гг.). – 967 с.

7. Привілеї національних громад міста Львова (XIV–XVIII ст.). – Львів, 2010. – 576 с.

8. Остапенко Т.О. Система злочинів проти моралі у джерелах права на українських землях Польсько-Литовської доби / Т.О. Остапенко, О.О. Громовий // Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту. Серія: Юриспруденція. – № 19, 2016. С. 4–7.

9. Археологический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. Т. 1. – Вильна, 1867. – 409 с.

10. Памятники, изданные Киевской Комиссией для разбора древних актов. Т. 3. Отд. 1. Акты Львовского Братства. – 2-е изд., доп. – К., 1898. – С. 3–66.

Надійшла до редколегії 21.12.17

індивідуальних цінностей – самореалізації, самоствердження, становлення особистості в сім'ї. Сім'я стає іншою, а відносини подружжя, дітей набувають нових рис.

Зазначені фактори зумовлюють актуальність звернення до розгляду теоретичних засад визначення поняття та ознак категорії "сім'я" у правовій доктрині та за законодавством України і Республіки Польща, аналізу підходів судової практики щодо застосування норм сімейного законодавства.

Огляд літератури. Наведені питання були предметом наукового дослідження вітчизняних науковців, зокрема, А.С. Довгерт, О.В. Дзери, І.В. Жилінкової, С.П. Індиченка, В.І. Кисіля, В.І. Труби, Є.О. Харитонов, Я.М. Шевченко тощо, а також представників правової доктрини Польщі: L. Garlicki (Л. Гарлицькі), M. Zubik (М. Зубік), T. Smyczyński (Т. Смичинський), J. Gajda (І. Гайда) та ін.

Методологія дослідження. При написанні статті використовувалися як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи дослідження правових явищ і юридичних категорій, зокрема, порівняльно-правовий, історичний, формально-логічний та інші методи.

Основні результати. Перш ніж звернутись до положень спеціального законодавства, вважаємо за необхідне розпочати з аналізу деяких конституційних принципів, що є необхідною передумовою та правовим базисом для побудови правових конструкцій і категорій, у тому числі й категорії "сім'я". На наше глибоке переконання, саме Конституція є особливим показником у відношенні держави до загальнолюдських цінностей, серед яких виділяємо сім'ю. Однак, звертає на себе увагу певна невизначеність українського законодавця як щодо загальних підходів, принципів до сім'ї, так і до можливого її конституційного оформлення. Загалом у тексті Конституції України [2] сім'я згадується кілька разів; у контексті невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32), права на достатній життєвий рівень (ст. 48), відповідальності за відмову давати показання або пояснення (ст. 63), щодо встановлення засад регулювання шлюбу, сім'ї (ст. 92), забезпечення особистої безпеки судді та членів його сім'ї. Заради справедливості підкреслимо, що конституційне розуміння сім'ї (ст. 51) у приватноправовому значенні можна вбачати через призму поняття шлюбу, який ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. При цьому сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Власне кажучи, інших конституційних приписів, які б окреслили досліджувану категорію "сім'я" у Конституції України немає.

Якщо виходити з позиції вітчизняного законодавства, то сім'я, насамперед, розглядається як соціальний інститут і як союз конкретних осіб (ч. 2. ст. 1 Сімейного кодексу України (надалі – СК України), а ст. 3 деталізує розуміння сім'ї з позиції, що вона є первинним та основним осередком суспільства [3].

Змістовне наповнення такого союзу як сім'я різняться у законодавстві різних країн. Проте, насамперед, слід проаналізувати підходи вітчизняного законодавства у цій сфері.

У найзагальнішому, класичному вигляді сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (ч. 2. ст. 3 СК України). Відтак, законодавець ставить певні вимоги до союзу, за наявності яких закон визнає союз сім'єю. Таких вимог три: спільність проживання кількох осіб, ведення ними спільного побуту, наявність взаємних прав і обов'язків.

Водночас із загального правила, закон допускає, принаймні, два винятки; щодо спільного проживання і щодо множинності осіб у сім'ї. Так, подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Якщо ж ідеться про одну особу, то вона також має права члена сім'ї (відповідно до пп. 2, 3 ст. 3 СК України).

З огляду на визначення юридичного розуміння категорії "сім'я", можна погодитись із думкою Я.М. Шевченко, яка у своїй праці підкреслила, що СК України, незважаючи на те, що ст. 3 має назву "Сім'я", концептуальної основи такого явища, як сім'я, належним чином не має. Сім'я – це складне суспільне явище, тому не дивно, що "чисто" правове поняття сім'ї встановити неможливо. Сім'я здійснює багатогранні функції – економічну, демографічну, пов'язана із широким спектром інших відносин – трудових, житлових, виховальних, а також організацію дозвілля, інтимними відносинами та ін. Усі ці відносини у взаємозв'язку і породжують таке суспільне явище, як сім'я [4, с. 464].

Натомість серед науковців відома також думка, що СК України надає визначення сім'ї, підкреслюючи, що

"назва Кодексу – Сімейний зумовила необхідність законодавчого визначення сім'ї, чого не мав жоден із попередніх кодексів. Відсутність такої дефініції спричиняло цілу низку проблем. ... поняття сім'ї дається через формулювання її ознак" [5, с. 8].

Загалом, до прийняття Сімейного кодексу України розповсюдженням та досить сталим серед науковців було розуміння сім'ї як кола осіб, пов'язаних правами й обов'язками, підставою для яких є певні правові умови.

Так зокрема, О.В. Дзера, підкреслюючи існування загального і спеціального поняття сім'ї, зазначає, що "в соціологічному розумінні сім'я – це союз осіб, який заснований на шлюбі, родстві, прийнятті дітей на виховання, що характеризується спільністю життя, інтересів, взаємною турботою... Сім'я являє собою особливе соціально організоване об'єднання людей. Початок цьому об'єднанню, в основному, кладе шлюб, тому і при бездітних шлюбах існує сім'я... Сім'я – в юридичному розумінні – це коло осіб, які пов'язані правами й обов'язками, що випливають із шлюбу, родства, усиновлення або іншої форми прийняття дітей на виховання" [6, с. 34–36].

Можна також навести розуміння сім'ї, що надано у спеціальному дослідженні І.В. Жилинковою, на думку якої сім'єю визнається об'єднання фізичних осіб, пов'язаних певною юридичною підставою – шлюбом (між подружжям), спорідненням (поміж дітьми, дідами, бабам, братами та сестрами), фактом прийняття дітей у сім'ю на виховання й іншими обставинами, які визнаються підставами виникнення сім'ї (між іншими членами сім'ї). Крім того, у праці робиться наголос на те, що в сімейно-правовому розумінні сім'я являє собою об'єднання осіб, пов'язаних між собою спільністю життя і взаємними правами й обов'язками, які випливають зі шлюбу, споріднення, усиновлення і факту прийняття в сім'ю дітей на виховання [7, с. 14].

Не можна стверджувати, що після прийняття СК України у 2002 р., дискусії по цьому питанню припинились, навіть навпаки, вони набрали нових потужних наукових обертів. І це пов'язано як із тим, що СК України не містить легальної дефініції категорії сім'я, але формулює її ознаки, про що наголошувалось раніше, а й із тим, що на визначення сім'ї нині претендують різні галузі права.

Проблема трактування як дефініції "сім'я", так і "член сім'ї" для української науки цивільного права є неновою, і як виявилось, не пересічною. Ця проблематика є актуальною як у теоретичній, так і у практичній площинах, що відобразилось у необхідності офіційного тлумачення правових категорій.

Документом, направленим на вирішення питання про розуміння категорії "член сім'ї", стало Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень п. 6 ст. 12 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", частин четвертої і п'ятої ст. 22 Закону України "Про міліцію" та частини шостої ст. 22 Закону України "Про пожежну безпеку" (справа про офіційне тлумачення терміна "член сім'ї") від 3 червня 1999 р. (справа № 1-8/99 N 5-рп/99), надалі – Рішення КСУ або Рішення КСУ про офіційне тлумачення терміна "член сім'ї") [8].

Саме це Рішення КСУ одним із перших офіційно виділило сукупність певних ознак сім'ї через розуміння кола осіб, які її складають. Причому, незважаючи на те, що Рішення КСУ стосується сімей окресленого ним

професійного прошарку населення, надані в ньому тлумачення слід поширювати і на інші види сімей, незважаючи на те, яким видом професійної діяльності займається принаймні один із її членів. Адже законодавчий підхід, викладений у СК України, до розуміння сім'ї є загальним для всіх осіб, які її утворюють. І тут ніякого змістовного навантаження не матиме значення професії особи. Сім'я як осередок суспільства не можуть бути різними з огляду на те, чим займаються дружина, чоловік, діти, інші члени сім'ї. І лише в разі вирішення пільгових, соціальних питань, що надаються законом окремим категоріям населення, пов'язаним певною професійною діяльністю, визначальним моментом безумовно буде така діяльність особи.

Отже, якщо проаналізувати згадане Рішення КСУ та з огляду на викладене, можна підсумувати таке: членом сім'ї є особа, яка перебуває з іншим суб'єктом права у правовідносинах, природа яких може визначатися хоча б однією з наведених ознак (вимог):

- А) кровними (родинними) зв'язками;
- Б) шлюбними відносинами;
- В) постійним проживанням;
- Г) веденням із ним спільного господарства.

Якщо при визначенні права на пільги такі ознаки, як зазначено Рішенням КСУ, застосовуються диференційовано при конкретному визначенні членів сім'ї, які мають право на названі пільги (що можна пояснити наявністю окремих спеціальних законодавчих актів), то в повсякденному житті така індивідуалізація не повинна мати значення. Навпаки, видається логічним загальний підхід: достатньо хоча б однієї з ознак (визначених у Рішенні КСУ як перелік, а не сукупність) для того, щоб визначити члена сім'ї.

Якщо ж підходити до аналізу розуміння категорії "сім'я" у Республіці Польщі, то насамперед, доцільно звернутися до Основного закону цієї держави. Адже в Польщі, як і в будь-якій демократичній державі правові основи сім'ї закладені в Конституції Республіки Польща [9], надалі – Конституція Польщі.

На розвиток конституційних положень Сейм Республіки Польща 21 жовтня 2016 р. прийняв Резолюцію, якою встановлено День Прав Сім'ї [10], в якій звертається увага на необхідність говорити про права сім'ї, а не тільки про права окремих її членів. Польська спільнота, у цьому випадку польська неурядова соціальна організація, наголошує на тому, що вказана теза відповідає конституційному зобов'язанню, установленому для підтримки сім'ї, заснованої на шлюбі жінки та чоловіка, і вбачає, що у даному контексті застосовуване право не завжди відповідає конституційній нормі й містить різні визначення поняття "сім'я" [11].

Відтак, вбачаємо, що питання трактування категорії "сім'я" є нагальним не лише для правової системи України, а і для її ближніх сусідів.

Причому польську сім'ю можна змодельувати з позиції різних правових напрямків.

Зокрема в Польщі, одним із головних принципів є конституційний принцип, який гарантує, що сім'я перебуває під захистом і піклуванням Республіки Польща і держава враховує її добробут у своїй соціальній та економічній політиці. Сім'ї, що знаходяться у важкій матеріальній та соціальній ситуації, особливо великі та неповні, мають право на спеціальну допомогу від державних органів (ст. 71 Конституції Польщі).

На основі положень Конституції Польщі, яка безпечливо є правовою основою, напевно можна погодитись із думкою про те, що її норми є незалежною основою для контролю за конституційністю [12, с. 2], і одним з її принципів є класичний підхід до розуміння сім'ї

через категорію шлюбу. Зокрема, у ст.18 шлюб розглядається як стосунки чоловіка і жінки, і разом із сім'єю, материнством та батьківством перебуває під захистом держави. А тому цілком логічним є таке твердження авторів у спеціальній літературі: конституційно вигідне бачення сім'ї – це міцні стабільні стосунки між чоловіком і жінкою, спрямовані на материнство та відповідальне батьківство [13, с. 26–43].

Офіційному роз'ясненню конституційних принципів, категорій присвячені певні рішення Конституційного трибуналу Польщі. Зокрема, відповідно до тлумачення Конституційного трибуналу Польщі від 18 травня 2005 р. [14] (надалі – Конституційний трибунал або КТ), конституційні положення про сім'ю вимагають, щоб держава здійснювала такі заходи, які посилюють зв'язки між особами, що складають сім'ю, і особливо стосунки між батьками та дітьми та між подружжям. На думку Конституційного трибуналу, ці положення зобов'язують державні органи приймати рішення і вживати заходів, що позитивно впливають на зміцнення зв'язків між членами сім'ї, а не послаблюють їх. Причому, як наголошує Конституційний трибунал, це не означає, що Конституція зобов'язує трактувати особу, яка має сім'ю інакше (краще), ніж самотню особу (п. 4 розділу III).

Зазначене дає можливість розуміти сім'ю в Польщі, насамперед, як соціальну категорію. Причому про соціальне спрямування сім'ї зазначено в інших нормативних актах. Зокрема, насамперед, варто звернутися до Сімейного кодексу Польщі (Kodeks rodzinny i opiekuńczy) [15], на рівні якого спостерігаємо імплікацію конституційних приписів. Зокрема, відповідно до конституційного положення визначаються два правила: 1) те, що захищає шлюб і сім'ю як соціальний регулятор, яка розпочинається з об'єднання двох осіб сім'ї; 2) правило щодо оберігання материнства і батьківства. Крім того, зміст ст. 1 надає можливості визначити те, що шлюб укладається між чоловіком та жінкою, які вступають у шлюбний союз. Якщо поверхнево продовжити аналіз деяких положень Сімейного кодексу, то вбачається врегулювання прав та обов'язків подружжя. Зокрема, відповідно до ст. 23 подружжя мають рівні права та обов'язки у шлюбі. Вони зобов'язані жити разом, допомагати один одному і бути вірними, співпрацювати на користь сім'ї, яку вони заснували через їхні стосунки. Окрім того, згідно зі ст. 27 обидва подружжя зобов'язані, кожне залежно від власної сили та власних можливих доходів і майнових можливостей, сприяти задоволенню потреб сім'ї, яку вони заснували через їхні стосунки. Задоволення (виконання) цього зобов'язання може також полягати, повністю або частково, в особистих зусиллях, спрямованих на виховання дітей і працю у спільному домі (домогосподарстві).

Для польського сімейного права і для розуміння сім'ї визначальним моментом та зв'язувальною ланкою є дитина, її права та інтереси. Причому на цю обставину неодноразово звертав увагу КТ. Зокрема, КТ у своїх рішеннях багаторазово підкреслює, що держава повинна сформувати свою діяльність таким чином, щоб гарантувати захист цінностей, зазначених у Конституції [16], у тому числі особливим чином щодо шлюбу та сім'ї [17]. Причому питання захисту материнства та батьківства в контексті одружених жінки та чоловіка створює перевагу охороні здоров'я дитини. І як наголошується, це цілком природний стан справ, який обґрунтовується об'єктивними біологічними умовами [18]. На природність, звичність виховання дитини в її сім'ї звернено увагу ще в одному рішенні КТ, де визначено як захищену цінність гарантію можливості виховання дитини в першу чергу у природній сім'ї, в якій відносини між

батьками та дітьми базуються на біологічних зв'язках [19]. У спеціальній літературі також наголошується на праві дитини на сім'ю в тому сенсі, що вона має право звертатися до своїх мамі й тата [20]. А у продовження цієї думки висловлюється позиція про те, що право дитини на виховання в сім'ї повинно також поважатися системою підтримки сім'ї при утриманні дитини [21].

Про важливість сім'ї свідчать і положення та рішення, прийняті міжнародними органами. Серед таких актів виділяють резолюцію Ради ООН із прав людини [22]. Ця резолюція наголошує на необхідності захисту сім'ї. Також підтверджено значимість конституційних гарантій, – захист сім'ї та підвищення її позитивної ролі у розвитку прав людини й основних свобод, прав дітей та сімейних зобов'язань. Заради справедливості треба наголосити, що Резолюція не надає юридичне визначення сім'ї, але вказує, що сім'я є природним і основним осередком суспільства, має право на захист із боку суспільства і держави. За змістом Резолюції також немає сумнівів у тому, що сім'я базується на біологічних та/або правових зв'язках. Підкреслено, що держава повинна надати адекватну допомогу батькам та законним опікунам стосовно виховання дітей, враховуючи те, що дитина має зростати в сімейному середовищі.

Щодо сприйняття правовою системою Польщі неklasичної (або нетрадиційної) сім'ї, то можна наголосити, що Польща відстоює традиційні підходи. Таку стійкість можна спостерігати на рівні запропонованих законопроектів та їх подальшої долі. Наприклад, у контексті сприйняття сім'ї в польській правовій системі варто звернути увагу на положення парламентського законопроекту про партнерську угоду (№ 825 сьомої каденції Сейму), у зв'язку з чим Верховний Суд Польщі зазначив, що конституційна преференція – це сім'я у вигляді шлюбу, що розглядається як тривалі відносини чоловіка і жінки, які спрямовані на материнство та відповідальне батьківство. Польський законодавець зробив аксіологічний вибір, щоб гарантувати "традиційну" нормативну модель шлюбу та сім'ї [23].

Повертаючись до положень СК Польщі, як і СК України, цей нормативний акт не надає явного поняття сім'ї. Визначити сім'ю можна відповідно до ознак, якими наділяє її польський законодавець. Зокрема, на підставі ст. 23, 27 СК Польщі вбачається, що сім'я формується з жінки та чоловіка у шлюбі. У зв'язку з чим наголошується, що укладається шлюб у спосіб, визначений кодексом, тобто йдеться про юридичний факт, безпосереднім ефектом якого є народження сім'ї [24].

Зміст ст. 23 СК Польщі, а також реальні аспекти практичного існування сімейних союзів без шлюбу уможливили в юридичній літературі висувати концепцію сім'ї як з'єднання де-факто [25]. Крім того, наголошується на різній інтерпретації граматики цієї норми СК та поняттєве обмеження категорії сім'я [24]. Адже дійсно, положення, викладене в останньому реченні ст. 23, говорить про сім'ю, яку подружжя заснувало через їхні стосунки.

Відповідно до законодавства Польщі важливість шлюбу та сім'ї, яка сформована на основі шлюбу, має особливе значення щодо захисту благополуччя дитини. Адже згідно зі ст. 146 СК Польщі спільну опіку над дитиною суд може довірити лише одруженим. Це положення передбачає, що опіку (турботу) не можна доручити двом особам, які живуть у конкубінаці. У зв'язку із цим, у літературі наводиться така позиція: мотивом указанного регулювання є прагнення забезпечити дитину умовами, які існують у нормальній, здоровій сім'ї, і така сім'я виникає з урахуванням положень СК Польщі тільки в результаті одруження [26]. На підтвердження цієї наукової позиції, правозастосування також дотримується аналогічних під-

ходів, наприклад, в одному з рішень Верховного Суду Польщі зазначено, що допомога, надана подружжям, надає дитині природні умови для розвитку [27].

Висновки. На підставі розглянутого визначення категорії "сім'я" у законодавстві України та у праві Республіки Польща можна відмітити спільну особливість – відсутність єдиного нормативного визначення та трактування змісту даного поняття через окреслення у праві його ознак.

Спостерігається зміна традиційних уявлень про поняття сім'ї, проте зберігається незмінною основна її якість – взаємна турбота членів сім'ї, яка надає їй як правовій категорії, особливе значення у регламентації за законодавством України та Республіки Польща. Нинішній етап розвитку суспільства зумовив трансформацію традиційних сімейних відносин, що, у свою чергу, має наслідком зміну акцентів правового регулювання сімейних відносин та необхідність нових глибоких наукових досліджень цієї сфери.

У праві України ознаками сім'ї є наявність: кровних (родинних) зв'язків; шлюбних відносин; постійного спільного проживання; ведення спільного господарства.

За законодавством Польщі сім'я формується з жінки та чоловіка у шлюбі. Важливість шлюбу та сім'ї, яка сформована на основі шлюбу, має особливе значення щодо захисту благополуччя дитини. Прагнення забезпечити дитину умовами, які існують у нормальній, здоровій сім'ї, реалізується за умови, що така сім'я виникає з урахуванням положень СК Польщі тільки в результаті одруження.

Список використаних джерел:

1. Труба В.І. Семейные правоотношения как вид общественных отношений и их место в правовом регулировании / В.І. Труба // Альманах цивилистики : сб. ст. / под. ред. Р.А. Майданика. – Вып. 6. – К. : Алерта, 2015. – 554 с.
2. онституція України. Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
4. Шевченко Я.Н. Понятие семьи и семейных правоотношений в семейном и гражданском праве Украины / Я.Н. Шевченко // Правовая система Украины: история, состояние и перспективы: в 5 т. – Х. : Право, 2011. – Т. 3: Гражданско-правовые науки. Частное право / под общ. ред. Н.С. Кузнецовой. – 680 с.
5. Ромовська З.В. Сімейне законодавство України. Гендерна експертиза / З.В. Ромовська. – К. : Логос, 2001. – 40 с.
6. Сімейне право : навч. посіб. для студ. юрид. вузів та фак. / С.П. Індиченко, В.С. Гопанчук, О.В. Дзера, Л.А. Савченко; за ред. О.В. Дзери. – К. : Вентурі, 1997. – 272 с.
7. Жилинкова І.В. Правовий режим имущества членов семьи / И.В. Жилинкова. – Х. : Ксилон, 2000.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень п. 6 ст. 12 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", частин четвертої і п'ятої ст. 22 Закону України "Про міліцію" та частини шостої ст. 22 Закону України "Про пожежну безпеку" (справа про офіційне тлумачення терміна "член сім'ї"), 3 червня 1999 р. Справа № 1-8/99 № 5-пр/99. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99>
9. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm. [Electronic source]. Access mode : <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>
10. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 października 2016 r. w sprawie ustanowienia Dnia Praw Rodziny, M.P. 2016 poz. 1003. [Electronic source]. Access mode : <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20160001003>
11. Pojęcia "rodziny" w polskim systemie prawnym [Electronic source]. Access mode : <http://www.ordoiuris.pl/rodzina-i-malzenstwo/pojecia-rodziny-w-polskim-systemie-prawnym#.ftnref2>
12. Garlicki L. [w.]. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz do art. 18, red. / L. Garlicki. – Warszawa, 2003. – S. 2.
13. Zubik M. Podmioty konstytucyjnych wolności, praw i obowiązków / M. Zubik // Przegląd Legislacyjny. – nr 2 (2007). – S. 26–43.
14. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 maja 2005 r. sygn. akt K 16/04, Dz.U. 2005 nr 95 poz. 806. [Electronic source]. Access mode : <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050950806>

15. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Dz.U. 1964 nr 9 poz. 59. [Electronic source]. Access mode : <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19640090059>

16. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000, sygn. akt SK 21/99, Dz. U. z 2000 nr 55, poz. 655; Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 stycznia 1999, sygn. akt K 1/98, Dz. U. z 1999 nr 20, poz. 180. [Electronic source]. Access mode : prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/

17. Por. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 lipca 2007, sygn. akt SK 61/06, Dz.U. z 2007 nr 134, poz. 947. [Electronic source]. Access mode : prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/

18. Pojęcia "rodziny" w polskim systemie prawnym. [Electronic source]. Access mode : http://www.ordoluris.pl/rodzina-i-malzenstwo/pojecia-rodziny-w-polskim-systemie-prawnym#_ftn8

19. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2003 r., sygn. akt K 18/02, OTK ZU nr 4/A/2003, poz. 32; Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 listopada 2013, Dz. U. z 2013, poz. 1439. [Electronic source]. Access mode : prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/

20. Smoczyński T. Prawo dziecka do wychowania w rodzinie / T. Smoczyński. [Electronic source]. Access mode : <http://brpd.gov.pl/aktualnosci/prawo-dziecka-do-wychowania-w-rodzinie>, dostęp 29.12.2015.

21. Tamże. Zob. także Raport Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris, Jakiej polityki rodzinnej potrzebuje Polska?, red. T. Zych,

K. Dobrowolska, O. Szczypiński. – Warszawa, 2015. [Electronic source]. Access mode : <http://brpd.gov.pl/aktualnosci/prawo-dziecka-do-wychowania-w-rodzinie>, dostęp 29.12.2015.

22. Rezolucja z dnia 3 czerwca 2015 r., A/HRC/RES/29/22 oraz Rezolucja z dnia 1 lipca 2016 r., A/HRC/32/L.35. [Electronic source]. Access mode : <https://naszdziennik.pl/swiat/161333,obowiazek-chronienia-rodziny.html?d=1>

23. Sąd Najwyższy, Opinia o projekcie ustawy "o umowie związku partnerskiego" przedstawionym przez klub parlamentarny "Platforma Obywatelska" z dnia 17 października 2012 r., BSA I – 021 – 345/12 / M. Zubik: Podmioty konstytucyjnych wolności, praw i obowiązków // Przegląd Legislacyjny. – nr 2/2007; red. serii: Księga jubileuszowa Rzecznika Praw Obywatelskich. – Warszawa, 2008.

24. Gajda J. Komentarz do art. 23, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy / J. Gajda ; K. Pietrzykowski (red.). – Warszawa, 2015, dostęp: Legalis.

25. Tak np. wyr. SA w Szczecinie z 27.6.2013 r., III AUA 104/13, Legalis; wyr. SA w Gdańsku z 14.5.2014 r., III AUA 1441/13, Legalis. Zob. też wyr. SN z 11.2.2011 r., II UK 273/10, Legalis

26. Gajda J. Komentarz do art. 146, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy / J. Gajda ; K. Pietrzykowski (red.). – Warszawa, 2015, dostęp: Legalis.

27. Uchwała SN z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSN 1976, Nr 9, poz. 184.

Надійшла до редколегії 08.02.18

Л. Радченко, канд. юрид. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

СООТНОШЕНИЯ КАТЕГОРИИ "СЕМЬЯ" В ПРАВЕ УКРАИНЫ И РЕСПУБЛИКИ ПОЛЬША

Рассмотрены сравнительно-правовые основания определения понятия и признаков категории "семья" в правовой доктрине и по законодательствам Украины и Республики Польша, анализа подходов судебной практики по применению норм семейного законодательства. С позиции юридической доктрины исследованы положения нормативно-правовых актов в сфере семейных отношений в Украине и отдельных зарубежных государствах, определяются общие тенденции и перспективы правового регулирования брачно-семейных отношений в законодательстве Украины.

Ключевые слова: семья, брак, брачные отношения, хозяйство, член семьи, международное семейное право, совместное проживание, семейный союз.

L. Radchenko, Candidate of Law Science, Docent

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

COMPARISON OF THE CONCEPT "FAMILY" IN THE LAW OF UKRAINE AND REPUBLIC OF POLAND

The article is devoted to the consideration of comparative and legal basis of the concept and features of category "family" in the legal doctrine and the legislation of Ukraine and the Republic of Poland, to analysis of the approaches of judicial practice of application of the norms of family law. This article from the perspective of legal doctrine examines the provisions of regulations of legal acts in the field of family relations in Ukraine and some foreign countries, the tendencies and prospects of legal regulation family relations in the legislation of Ukraine are determined.

Key words: family, marriage, marriage relations, household, member of family, international family law, joint residence, family union.

УДК 341.1

О. Кучма, д-р юрид. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ІНДЕКСАЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Досліджуються юридичні гарантії мінімальної заробітної плати та індексації заробітної плати, аналізуються складові, які враховуються до розміру мінімальної заробітної плати, надаються пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Ключові слова: мінімальна заробітна плата, індексація, юридичні гарантії, доплата, фонд оплати праці.

Відповідно до ст. 2 Закону України "Про індексацію грошових доходів населення" індексації підлягають грошові доходи громадян, одержані ними у гривнях на території України і які не мають разового характеру: пенсії; стипендії; оплата праці (грошове забезпечення); суми виплат, що здійснюються відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, крім щомісячних страхових виплат потерпілим на виробництві (з урахуванням виплат на необхідний догляд за потерпілим) та членам їхніх сімей, а також пенсій, які індексуються відповідно до закону за цими видами страхування; суми відшкодування шкоди, заподіяної фізичній особі каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також суми, що виплачуються особам, які мають право на відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, крім суми виплат, що здійснюються відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування; розмір аліментів, визначений судом у твердій грошовій сумі [1].

І якщо з індексацією пенсії чи стипендії не виникає питань, чи повинна індексація враховуватися до складу згаданих виплат при обчисленні соціально гарантованих розмірів виплат, то з індексацією заробітної плати на практиці виникла дискусія, зокрема, чи слід враховувати індексацію до мінімальної заробітної плати, чи ні.

Правове регулювання трудових відносин, оплати праці досліджували М. І. Іншин, О. В. Тищенко, С. М. Черноус, В. І. Щербина та інші вчені. Враховуючи нечіткість законодавчого визначення правової природи індексації, дискусійні роз'яснення з означеного питання та велику кількість працівників, які отримують заробітну плату у мінімальному розмірі, є необхідність наукового пошуку у цій царині.

Метою статті є визначення того, чи належить індексація до складових заробітної плати, які мають враховуватися до розміру мінімальної заробітної плати.

Спочатку з'ясуємо, чи належить індексація до складових, які становлять заробітну плату.